

KOZMA GYULA

RÁDIÓGYŰJTEMÉNYEK

Mintegy másfél évtizede tapasztalták először a muzeológusok, hogy a gyűjtők érdeklődése a technikai eszközök felé fordult. Akkorára „elültek” a nagy gyűjtemények, s ritka kivételektől eltekintve alig volt kereslet a klasszikus gyűjtési területek, az általánosan műtárgyaknak nevezett festmények, szobrok, érmek, metszetek, bútorok, ékszerek, ereklyék, kárpitok, fegyverek, kerámiák, kispasztikák, porcelánok, ötvöstárgyak, szőnyegek iránt.

De mégis, a 60-as, 70-es években azért majd minden család hódolt az ősi szenvedélynek, s talán éppen a korra jellemzően gyűjtöttek szalvétát, gyufacímket, pengetasakat, kártyanaptárt, söröskupakot, miniszappant, minikönyvet, miniüveget. Majd — nem tagadható, hogy már némi kulturális töltettel — a népi használati eszközök divatja támadt föl, hogy aztán a 80-as évek elejétől a rádiók, telefonok, tölcseeres gramfonok, lemezjátszók és magnetofonok, televíziók legyenek soron. Ilyen jellegű és kiemelkedő erényeket fölmutató gyűjteményt hozott létre Ajkán Szakmáry László, Albertirsán Borsay György, Balatonfüreden Cséri Zoltán, Balmazújvárosban Csige József, Derecskén Surányi József és Kunhegyesen Csete Lukács. Utóbbi a legnagyobb hazai gyűjtemény, közel ezer darabból áll, s kb. 80 %-a működőképes is. Borsay úrnak alkatrészekből van szépen rendezett kollekciója, Csige úr a helyi múzeumban mutatta be nemrégiben legbecsesebb darabjait. Viszont a legkiemelkedőbb gyűjteménye Deres Istvánnak, a Mechanikai Laboratórium korábbi főmérnökének volt. De erről majd még később.

Két külföldi gyűjtőt is feltétlenül meg kell említeni. Walter Crämer úr Nürnbergben ORI-ON-okat gyűjt és van ORION 299-e is! (Az 1942-43-ban gyártott asztalnyi készülék szinte minden tudott, amit a mai japán csodák, de sokkal szebben szólt. Legfeljebb még nem volt URH sávja és nem volt sztereo. Szó szerint világvevő volt, szelektív és érzékeny is, egy OPEL Kadett árába került. Mindössze 63 példány készült belőle). Frankfurtban pedig Kukán úr nemcsak gyűjti a magyar rádiókat, s nem csupán érdeklődik a magyar rádiózás emlékei iránt, de e témában gyakran publikál elmélyült tanulmányokat is, mint legutóbb Lakihegy történetéről a bécsi technikai múzeum kiadványában. S amikor egy évtizede a Posta föl akarta robbantani páratlan nemzeti technikai emlékünket, a „szivar” antennát, Kukán úr személyes ügyének tekintette a megmentését.

A fölsorolás természetesen messze van a teljességtől. Biztos, hogy van még az ismeretlenség homályába burkolódzó gyűjtő is, másrészt vannak gyűjtők, akiknek a minden koncepció, vezérelv, vagy rendezettség, rendszerezettség nélkül egymásra halmozott készülékeit nem tudom gyűjteménynek tekinteni. Ők azok, akiknek a gyűjtéshez csak az ősi, minden bizonynyal az emberiséggel egyidős szenvedélyük van meg. Mert abban szinte minden, e kérdéssel foglalkozó szerző egyetért, hogy a gyűjtés hajtóereje egy roppant erőteljes szenvedély, mely

leginkább a szexhez és a hatalom iránti szenvedélyhez hasonlítható. Mindegyikükben közös a birtoklás vágya, s az egyes területek iránti szenvedélyek kiegészíthetők, esetleg pótolhatják is egymást. Utóbbira példa lehet az a gyűjtő, akiről az újságíró — hogy valami hatásosat írjon — közli, hogy a rádióival kötött házasságot. „Őket vettem el, beváltak” — mondta állítólag a gyűjtő — „be, mert ha únom a fecsegésüket, elzárom a gombot és csend lesz”. Elgondolkodtató.

De minek a birtoklására is irányulhat a rádiót gyűjtők szenvedélye? Kincsképzésre biztosan nem, szépség, esztétikum már helytel-közzel szóba jöhet. Talán a nosztalgia, mint valamely elvesztett birtoklás visszaidézése a fő hajtóerő. Meglehet, s lehet akár a korra, vagy a letűnt fiatalságra, az akkori munkaeszközökre, a munka helyszínére, miliójére irányítóan. S ha ez az érzés kivételesen erőteljes, s az idős szakember roppant elszánással lép föl, minden lehető fórumot megkeres az eszköz vagy akár egy teljes üzem megtartása érdekében, úgy olyan jelentős eredmény születhet, mint amire igen szép példa a Telefónia Múzeum, Szüllő László technikus törekvésének gyümölcse: a megmentett „Várközpont”.

Hasonló igyekezet hoz létre más üzemi múzeumokat is, ahol a gyűjtő szintén csak a szenvedélyét, a szakma- és tárgyszeretetét viszi a gyűjteménybe, a tárgyak az intézmény tulajdonában vannak. Ilyen Szabó Miklós gyűjteménye a Rádióban és Koreny Jánosé a Televízióban. Jövő sorsukat illetően szeretnénk bizakodóak lenni. A Rádió máris megengedi, hiszen megszületett az elhatározásuk: páratlan értékű hangarchívumuk és a Szabó-gyűjtemény anyagából múzeumot alapítanak. Koreny úr pedig úgy nyilatkozott, hogy a máris látogatható, kis múzeum általa gyűjtött anyagát majdanra a Műszaki Múzeum gyűjteményében szeretné tudni.

Jó esetben minden ilyen és minden magángyűjteménynek ez lesz a jövője: nemzeti gyűjteményt gazdagítanak. A múzeum hozzáadja azt a birtokában lévő ismeretet, amely a bonyolult összetevőjű és jellemzőjű muzealizás fölismerésében elengedhetetlen, majd bizonyos rendszerezés és a megismerés érdekében történő föltáró munka után behelyezi a tudományos élet és a szabad művelődés vérkeringésébe.

Milyen is egy múzeumi rádiógyűjtemény, milyen a Műszaki Múzeum gyűjteménye?

Deres István, a Mechanikai Laboratórium volt főmérnökének nevét már említettük. Néhány éve egy közel másfélszáz darabból álló kiváló gyűjteményt ajándékozott a múzeumnak, így elmondhatjuk, hogy a nemzeti technika múzeumában már úgyszólván minden, a magyar ipar által gyártott jelentős készülék megtalálható. Hiányoznak — természetesen !/? — az utóbbi másfél évtized gyártmányai, nincs még VIDEOTON és ORION HIFI tornyunk, dehát ennek fölemlítése a múzeumi gyűjtés egy nagy problémáját érinti. Nevezetesen hiányzik egy rendelet, amely például a nemzeti könyvtár hiánymentes gyarapítását oly eredményesen biztosítja, az ún. köteles példány rendelet.

Ipari tárgyakra vonatkoztatva olyanra gondolunk, amely a vállalatokat kötelezné, hogy új termékük modelljét, vagy egy nullszériás darabját a nemzeti technikai múzeum gyűjteményébe legyenek kötelesek elhelyezni. Így nem kellene használt, legtöbb esetben már működésképtelen készülékek vásárlására hagyatkozni, nem is említve azt, hogy a régi rádiók restaurálásának esélye rohamosan csökken. Mert elképzelhetetlen, hogy egy múzeum, bármily kiváló felszereltségű restaurátor műhelye van, valamikor is rekonstruálni tudjon pl. egy rádiócsövet.

Ha már a gyűjtemény gondjainál tartunk, nem lehet elkerülni a párhuzamos gyűjtés problematikáját sem. Egy karakteres elhatárolás kellene az egyes, rádiókat gyűjtő intézmények gyűjtőkörében.

Hogy pontosan lássék, hogy a Rádió a stúdiótechnikára vonatkozó emlékeket gyűjti, a Postamúzeum a Posta részére feladatul rótt adástechnika emlékeit, míg vételi oldalt és általában a RÁDIÓZÁS emlékeit a Műszaki Múzeum.

Kérdés, hogy ezt a karakteres elhatárolást talán a szakfelügyeletnek kellene érvényesítenie? És ha sikerülne, hol van még a Műszaki Múzeum kiállítási csarnoka, ahol a magyar rádiózás történetének tárgyi emlékeit be tudná mutatni? Csak remélni lehet, hogy a jelen kulturális kormányzat nem megy el a páratlan lehetőség mellett, és a Műcsarnoktól éppen fölszabadított „Palme” házzal a másik két nagy ágazat, a mezőgazdaság és a közlekedés múzeuma mellett, azok közvetlen közelében az ipar múzeumát is méltó kiállítási épülethez juttatja.